

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ПОРАДНИК ДЛЯ БАТЬКІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗМІШАНОМУ ФОРМАТІ ЗІ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ

ВГО «Асоціація працівників
дошкільної освіти»

Схвалено для використання в освітньому процесі
(рішення експертної комісії з дошкільної педагогіки та психології ДНУ
«Інститут модернізації змісту освіти» МОН України від 30.08.2023, протокол № 5)

Порадник розроблено в межах проєкту ЮНІСЕФ «Забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах кризи в Україні», який реалізує ВГО «Асоціація працівників дошкільної освіти» за підтримки Міністерства освіти і науки України, Українського інституту розвитку освіти. Думки, висловлені в публікаціях, не обов'язково відображають політику та погляди ЮНІСЕФ.

У пораднику подано рекомендації для батьків, що висвітлюють шляхи та способи здійснення безперервного освітнього процесу у змішаному форматі з дітьми дошкільного віку. Запропоновано орієнтовний зміст освітнього процесу, що містить шість тем, кожна з яких має шість підтем (складників), що з урахуванням адаптаційного періоду відповідає тривалості навчального року для дітей старшого дошкільного віку.

Автори: Ольга Байєр, Наталія Гавриш, Тамара Піроженко, Олексій Rogozянський, Олена Хартман

За загальною науковою редакцією Тамари Піроженко

Редакторки: Ганна Мозирко, Вікторія Третяк, Олена Філоненко

© ЮНІСЕФ, 2023

© ВГО «АПДО», 2023

Зміст

Передмова.....	4
Ми — одна команда. Перший спільний крок.....	5
Пріоритетні аспекти організації освітнього процесу у змішаному форматі.....	9
Загальні питання підготовки до навчального року та організації освітнього процесу у змішаному форматі.....	14
Безпечне використання ІКТ в освітньому процесі у змішаному форматі.....	18
Алгоритм спільних дій дорослих для організації освітнього процесу у змішаному форматі.....	20
Орієнтовний зміст освітнього процесу у змішаному форматі.....	24
Тема «Правила в нашому житті».....	27
Тема «Я серед людей: вчимося спілкуватися».....	31
Тема «Дружній світ».....	35
Тема «Хочу бути...».....	38
Тема «Здоровим бути здорово».....	43
Тема «Я дослідник: спостерігаємо, мислимо критично, досліджуємо, експериментуємо».....	47
Літературні тексти до орієнтовного змісту освітнього процесу у змішаному форматі.....	51
Н. Гавриш «Я так хочу».....	51
Л. Повх «Ой, не жарту...».....	51
Г. Бойко «Зайчик».....	51
Г. Бойко «Бруднуля».....	52
Післямова.....	53
Корисні посилання.....	56

Передмова

Шановні батьки, реалізація проєкту «Забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах кризи в Україні» базується на ключових поняттях гуманно-особистісної педагогіки, в яких відображається сутність духовного становлення та розвитку особистості, яка зростає. У рамках цього проєкту розроблено програмно-методичний комплект, частину з якого ви зараз читаєте. Це — poradnik для батьків.

У poradniku зібрано матеріали, які допоможуть батькам дітей старшого дошкільного віку долучитися до впровадження «Путівника по забезпеченню безперервності освітнього процесу у змішаному форматі зі старшими дошкільниками».

Сподіваємося, цей poradnik стане для вас помічником, допоможе визначитися з власною роллю та способами допомоги дитині здобути дошкільну освіту в умовах родинного виховання. Розраховуємо також на те, що ознайомлення з матеріалами poradnika зробить для батьків прозорішим освітній процес, організований у закладі дошкільної освіти.

Потреба працювати в змішаному форматі вимагає додаткової співдружності, взаєморозуміння та конструктивної співпраці вихователів і батьків. Ми об'єднані спільною метою — надати якісну дошкільну освіту дітям старшого дошкільного віку. Прагнення дорослих зробити якнайкраще для дитини має слугувати натхненням і мотивувати діяти організовано, послідовно й системно.

Матеріали poradnika мають рекомендаційний характер, їх подано як орієнтир (зразок) спільних виховних і розвивальних впливів на дитину. Керувати освітнім процесом має (і буде) вихователь, а ми заохочуємо вас довіритися йому й органічно приєднатися до освітньої взаємодії з власною дитиною.

З повагою

автори poradnika

Ми — одна команда. Перший спільний крок

Дошкільна освіта — перша ланка в системі освіти України. Саме з рішення йти в дитячий садок розпочинається довгий шлях співпраці родини з педагогічним колективом закладу освіти. У кожного з батьків свої уявлення про те, якою має бути ця взаємодія, чим наповнена, на яких засадах і принципах побудована, яким має бути очікуваний результат. Зазвичай ми спираємося на досвід власного дитинства, вивчаємо новітні тенденції та стежимо за ними, дослухаємося до порад і вражень друзів та знайомих. Але найголовніше — прагнемо якнайкращого для дитини. Це і є нашою першою спільною позицією, на якій будемо вибудовувати комфортну, насичену, цікаву та конструктивну співпрацю.

Найважливіший виклик сучасної освіти дітей дошкільного віку — збільшення ролі та участі батьків в освітньому процесі та розвитку дитини. Цей виклик посилюють обставини, що унеможливають роботу закладів дошкільної освіти у звичному режимі. Виникає потреба забезпечити безперервність освітнього процесу у змішаному форматі для дитини дошкільного віку. Однак дитина дошкільного віку за фізичними та психічними показниками ще не здатна навчатися самостійно. Їй потрібна допомога, супровід, наставництво. Їй потрібен дорослий поруч. Дитина дошкільного віку сама не навчається, оскільки в її досвіді немає сформованої навчальної діяльності. Навчає той, хто поруч із дитиною. Специфіка всієї системи розвивальних дій, спрямованих на формування досягнень дитини дошкільного віку (знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, спонукальних мотивів, інтересів, бажань, емоцій і переживань) полягає в тому, що всі надбання дитини формуються виключно у спільній діяльності з дорослим і однолітками. Саме тому всім дорослим — вихователям і батькам — потрібно мати спільну стратегію освітніх дій з дитиною, володіти загальною інформацією про методи й форми роботи, які застосовують у змішаному форматі освітнього процесу з дітьми дошкільного віку.

Якщо традиційний (очний) формат організації освітнього процесу з дітьми дошкільного віку трансформується у змішаний (в умовах закладу дошкільної освіти та в умовах сімейної / домашньої освіти), наша мета та спільне завдання для всіх дорослих, хто опікується розвитком дитини, — налагодити систему розподілу розвивальних дій, які були б ефективними та корисними для дитини саме в тих умовах, у яких вона перебуває.

Важливо правильно сприйняти позицію вихователя групи, яку відвідує ваша дитина. В умовах змішаного формату освітнього процесу педагог для дитини залишиться вихователем, а для вас стане вихователем-методистом. Вихователь-методист у педагогічному колективі — це старший педагог, який організовує весь освітній процес, планує, скеровує, аналізує, контролює, злагоджує. Такою педагогічною командою має стати спільнота батьків (родин) групи, де батьки будуть вихователями для дитини, а вихователь для батьків — лідером, капітаном вашої команди однодумців. Орієнтуйтеся на вихователя. Він поступово передаватиме вам необхідні педагогічні знання, навчить певних навичок організації освітнього процесу, ознайомить з віковими особливостями та найближчими завданнями розвитку дитини, а також поступово інструктуватиме щодо змісту освітньої роботи.

Для перших кроків достатньо внутрішньої готовності: «Добре! Я готовий(-а) спробувати». І перш ніж розпочнеться освітній процес у змішаному форматі, ми підготуємося до нього.

Так, наприклад, **перша консультація**, яку буде проводити вихователь, — ознайомлювальна зустріч дорослих «Ми — одна команда!». За форматом це семінар-тренінг. Мета першої зустрічі — налаштувати атмосферу єдності дорослих (вихователя та батьків, членів родини) для створення освітнього простору, в якому дитина розвивається, а також пояснити, що освітній результат (розвиток дитини) — відкритий і прозорий, залежить від спільних зусиль дорослих.

Маркер успішного проведення першої зустрічі дорослих — розуміння кожним учасником сутності організації освітнього процесу у змішаному форматі з дітьми старшого дошкільного віку та власної ролі в ньому.

Орієнтовний план і зміст зустрічі

- 1. Вступ:** знайомство, мета зустрічі.
- 2. Вихідна анкета для батьків:** очікування батьків з питань освітнього процесу, результатів освіти дитини, способів комунікації з педагогом, змісту освітнього процесу в умовах сімейної освіти. (Анкетування також можна провести завчасно. А на семінарі / тренінгу виголосити результати. Важливо підкреслити, що рішення, наприклад вибір каналу комунікації, ухвалено колегіально.)
- 3. Предмет зустрічі** (проблема / виклик): як побудувати взаємодію між батьками (родинами) та вихователями, щоб забезпечити безперервність освітнього процесу для дитини старшого дошкільного віку, якщо певні обставини (війна, окупація, наслідки стихійного лиха, епідеміологічна обстановка або інші непередбачувані події) спричиняють необхідність працювати у змішаному форматі.
- 4. Необхідно з'ясувати:** якими знаннями та навичками слід оволодіти батькам, який мінімум обладнання (пристрої, інтернет, канцелярське приладдя тощо) необхідний для отримання якісного освітнього результату дитини в умовах змішаного навчання.
- 5. Необхідно пояснити:** як саме буде організовано освітній процес для дитини старшого дошкільного віку в умовах змішаного навчання (графік і місце зустрічей з дітьми, терміни виконання завдання в очному форматі, графік і час зустрічей з дітьми в онлайн-форматі, обмін інформацією щодо освітніх досягнень дитини між батьками та вихователем, підтримка зв'язку в дитячій спільноті).
- 6. Необхідно визначити:** орієнтовний розклад активностей дітей (занять). Орієнтуватися на специфічно дитячі види діяльності: комунікативна, здоров'язбережувальна, рухова, пізнавально-дослідницька, мовленнєва, ігрова, господарсько-побутова, художньо-естетична. (Розподіліть види діяльності дитини старшого дошкільного віку, які найкраще відповідають

умовам освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та умовам сімейного навчання.)

7. Необхідно визначити: ролі дорослих в освітньому процесі дитини старшого дошкільного віку в умовах змішаного формату:

- педагог — вихователь для дітей дошкільного віку;
- педагог — вихователь-методист, консультант для батьків (родин) вихованців;
- батьки (родина) — вихователі для дитини;
- батьки (родина) — партнери, педагогічна команда для педагога.

8. Необхідно домовитися: про способи та правила віддаленої комунікації у спільноті дітей і спільноті батьків.

9. Рефлексія зустрічі: обговорення планів спільних дій на найближчий час.

10. Мотивувальна настанова: ми об'єднуємо зусилля заради дітей. Отже, будьмо одне до одного добрими, чуйними, терплячими та підтримуймо одне одного. Застосовуймо практику маленьких кроків. Разом — ми команда!

Пам'ятайте, всі учасники заходу є взаємозацікавленими, а тому почувайтеся спокійно та впевнено. Якщо щось не зрозуміло, одразу уточнюйте, висловлюйте пропозиції. І головне — ми разом навчатимемося організовувати освітній процес для дитини так, щоб для неї він був безперервним. Це має абсолютне значення для розвитку дитини сьогодні й значно впливає на успіх у навчанні завтра. Ніхто сьогодні не може гарантувати нам безпекової стабільності. А це означає, що щось із запланованого не вдасться, не відбудеться вчасно, затримається або перенесеться. Налаштовуємо вас сприймати це спокійно, не засмучуватися. Наше завдання — не відпрацювати програму якнайшвидше, а забезпечити для дитини відчуття усталеності, безпеки й емоційної рівноваги. Усе буде добре!

Пріоритетні аспекти організації освітнього процесу у змішаному форматі

Практика організації дошкільної освіти у змішаному форматі за останні роки (пандемія, війна) свідчить, що батьки дітей саме старшого дошкільного віку охоче долучаються та докладають максимум зусиль до того, щоб дитина була охоплена дошкільною освітою. Аналіз причин і мотивів вказує на те, що переважно це обумовлено необхідністю готувати дитину до подальшого навчання в школі. Так, це вагомий і серйозний аргумент, однак не є основним завданням. Пріоритет в організації освітнього процесу у змішаному форматі — емоційний добробут і психічне здоров'я дітей.

Емоційний добробут — це психічний стан максимального емоційного комфорту дитини в природному та соціальному середовищі.

Емоційний добробут дитини базується на:

- відчутті безпеки;
- відчутті належності до родини й соціальної групи однолітків;
- емоційно забарвленому спілкуванні як різновиді соціального спілкування, що спирається на почуття та емоції його учасників — дітей і дорослих.

Від емоційного добробуту залежить психічне здоров'я людини.

Психічне здоров'я — стан добробуту, в якому людина може реалізовувати власний потенціал, справлятися зі звичайними життєвими стресами, продуктивно працювати та мати можливості робити внесок у життя своєї спільноти.

В умовах збройного конфлікту багато родин з дітьми переживають різні важкі життєві події, важкі стани й негативний вплив різних стресорів: звуки повітряної тривоги, перебування в бомбосховищі, пожежа, вибухи, руйнування будівель, переїзд до інших міст,

розлука з рідними та друзями, улюбленими іграшками й тваринами тощо. Негативний емоційний стан і тривога заважають нормальному функціонуванню пізнавальної сфери дитини, її соціальної взаємодії з однолітками й дорослими, впливають на психічне здоров'я. Проте життєві труднощі, стресові ситуації та кризові травми, які людина пережила, можуть формувати її сильні сторони характеру, кристалізувати ціннісні орієнтації та сенс життя, розвивати життєстійкість, сприяти дорослішанню.

Отже, діти й дорослі потребують сьогодні психосоціальної підтримки задля емоційного добробуту й запобігання виникненню психічних розладів. Ця підтримка спирається на розуміння того, що людина має здатність психологічно відновлюватися після стресових ситуацій. Ви також можете позитивно сприяти збереженню психічного здоров'я дітей.

1. Створіть психологічно безпечне й комфортне середовище вдома (в місці тимчасового перебування), яке допоможе повернути дитині базове відчуття безпеки, захищеності, стабільності. Подбайте про елементарний комфорт. Стежте за тим, щоб речі (меблі) були на своїх місцях, завий раз не змінюйте їх розташування. Подбайте про місце для дитячих речей (іграшки, книги, матеріали для творчості тощо), не применшуйте їх значення в житті дитини. Зверніть увагу на те, що додає затишку: улюблена (особиста) чашка, кімнатна рослина, магнітик на холодильнику, сімейне фото та багато інших дрібниць, які надають нам відчуття належності та сили дому.

2. Забезпечте дитині можливість проявляти активність, займатися дитячими справами. Це — гра, спілкування з однолітками, специфічно дитячі види діяльності (розвиток мовлення, художньо-творча діяльність, співи, танці, театралізації, пізнавальна діяльність, експериментування, спостереження, милування, здоров'язбережувальна діяльність, фізична активність, спорт, загартування, господарсько-побутова діяльність, самообслуговування, конструювання, знайомство з дитячою літературою різних жанрів тощо).

3. Спостерігайте за психоемоційним станом дитини. Пам'ятайте, будь-які реакції дітей на складні життєві ситуації — це «нормальна» (тобто адекватна, типова) реакція на «ненормальні» обставини. Тому не сприймайте дітей, які проявляють різні

реакції після стресу, слабкими й хворими. Надавати вчасну допомогу — дуже важливо. За необхідності вчасно звертайтеся по допомогу до фахівців (практичного психолога, сімейного лікаря, психотерапевта). Потребувати допомоги — це нормально; попросити допомоги, коли вона потрібна, — це правильно. Вчасна фахова допомога — запорука швидкого подолання проблеми.

Що в поведінці дитини може бути сигналом для додаткової уваги? За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я певні симптоми та реакції є типовими проявами дітей дошкільного віку на стрес (табл.).

Поведінкові прояви реакції на стрес у дітей

Вік	Симптоми та реакції
Від народження до 3 років	<ul style="list-style-type: none"> • Збільшення потреби перебувати на руках у дорослого; • регрес у поведінці (поведінка, властива дитині більш раннього віку); • зміни в режимі дня (сон, харчування); • підвищена дратливість; • гіперактивність; • підвищений рівень тривожності; • збільшення потреби в увазі; • плаксивість
Від 3 до 6—7 років	<ul style="list-style-type: none"> • Збільшення потреби перебувати на руках у дорослого; • регрес у поведінці (поведінка, властива дитині більш раннього віку); • зміни в режимі дня (сон, харчування); • підвищена дратливість; • зниження уваги; • млявість або гіперактивність; • відсутність бажання грати; • прагнення все контролювати; • небажання говорити; • часті прояви стурбованості та занепокоєння

Під час спостереження за формами прояву стресу слід упродовж певного періоду фіксувати такі характеристики певної стресової реакції в дитини:

- **амплітуда** — що сильніше виражена реакція, то сильніша травма;

- **звичність поведінки** — чи поводитися дитина так само в нормальній ситуації;
- **культурно-етнічні особливості реагування в сім'ї** — наприклад, підвищена емоційність може бути характерною рисою спілкування;
- **особливості індивідуального та/або вікового розвитку** — приміром, плаксивість або імпульсивність можуть бути індивідуальними особливостями дитини;
- **частота й тривалість** — скільки разів на день проявляється симптом, скільки таких днів припадає на тиждень.

Якщо симптом проявляється один-три рази щодня, і таких днів три-п'ять на тиждень, можна стверджувати, що дитина перебуває у стресовому стані.

Якщо ви зафіксували певні стійкі, сильно виражені стресові реакції, обов'язково зверніться по консультацію до фахівця. Перший, хто може допомогти, — практичний психолог закладу дошкільної освіти, який відвідує ваша дитина.

Також піклуйтеся й про власне психічне здоров'я, адже від того, наскільки спокійним, впевненим, привітним є значущий дорослий (мама, тато, найближчі родичі), залежить емоційний добробут дітей дошкільного віку.

Емоційна рівновага та емоційний тонус життя — результат щоденної практики розуміння інших людей та самого себе. Визначимо ключові навички емоційної та соціальної компетентності дитини, які постійно повинні бути в полі зору батьків.

Самосвідомість: здатність розпізнавати власні емоції та вибудовувати зв'язки між своїми почуттями, думками й поведінкою.

Керування собою: здатність конструктивно керувати своїми емоціями, думками та поведінкою, самоконтроль.

Соціальна обізнаність: здатність поставити себе на місце іншої людини й демонструвати емпатію.

Навички спілкування: здатність будувати та підтримувати здорові стосунки.

Відповідальність в ухваленні рішень: здатність ухвалювати правильні рішення щодо власної поведінки та взаємодії з іншими.

Розвинути емоційну компетентність дитині можуть допомогти щоденні прості вправи.

1. Означте почуття дитини. Назвіть їх словом. Практикуйте такі фрази, як «Схоже, ти сьогодні сумний(-а)» або «Здається, тобі трохи ніяково». Зрештою, дитина навчиться самостійно висловлювати свої почуття.

2. Підтверджуйте почуття своєї дитини. Не говоріть: «Заспокойся — це не важливо». Замість цього скажіть: «Я бачу, що ти справді засмучений(-а)». Незалежно від того, чи вважаєте ви, що її емоційний відгук не відповідає ситуації, вчіть дитину, що переживати різні почуття — це нормально!

3. Дозволяйте дитині відчувати незручні емоції. Добре, що іноді буває нудно, сердито, страшно або самотньо. Навчіть дитину справлятися з дискомфортом. З вашою підтримкою малюк може дізнатися, що незручні емоції можна витримати.

4. Виправляйте вчинки, а не емоції. Дайте зрозуміти, що сердитися — це нормально, а поводитися агресивно — ні. Вчіть, що засмучуватися — не означає кричати, є інші способи проявити свої емоції та почуття. І дисципліна, правила поведінки, щоденні ритуальні дії в організації свого життя — найкращий спосіб опанувати свої емоції.

Якщо постійно звертатимете увагу на взаємному зв'язку між вчинками та емоціями, ви дасте дитині інструменти, які знадобляться їй сьогодні та в майбутньому для взаємодії з дорослими та однолітками для того, щоб проявити свій потенціал, досягти найбільшої самореалізації в житті. А потрібні знання, академічні навички читати й писати дитина засвоюватиме ще з більшим інтересом та успіхом, володіючи розвиненими навичками самосвідомості та вміння керувати собою! Лише на ґрунті духовності та моральності дитина має засвоювати будь-які знання й уміння.

Загальні питання підготовки до навчального року та організації освітнього процесу у змішаному форматі

Зазвичай підготовка до навчального року, особливо те, що стосується змісту освітнього процесу, залишається поза увагою батьків. Є низка запитань, які можна розв'язати незалежно від формату організації освітнього процесу: традиційного (очного) чи змішаного (віддаленого, онлайн та/або офлайн). Серед них:

- вибір освітньої комплексної програми, за якою працюватиме група / заклад у навчальному році;
- вибір (за бажанням / запитом / потребою) парціальної програми, за якою працюватиме група / заклад у навчальному році;
- складання планів роботи закладу та групи, узгодження їх між собою, а також із завданням парціальної програми (якщо таку обрано).

Щоб підготуватися до навчального року в закладі дошкільної освіти й організувати освітній процес в умовах змішаного формату для дітей старшого дошкільного віку, передусім потрібно врахувати ті обставини, що його спричинили. Керівник закладу разом із педагогічним колективом оцінюють, чи можливо організувати освітній процес у традиційному (очному) форматі. На першому місці критеріїв оцінювання — безпекові умови, стан приміщення, наявність укриття та можливість працювати у штатному режимі всіх підрозділів закладу освіти (харчування, побут, медичний догляд). Для ухвалення рішення щодо організації освітнього процесу у змішаному форматі вагоме значення має готовність педагогічної команди (особиста мотивація педагогів, відповідні навички володіння ІКТ, готовність працювати в постійно змінюваних умовах).

Організувати освітній процес в умовах змішаного формату без активного включення в цей процес батьків (родини) неможливо. Тому наступним кроком у підготовці до навчального року буде взаємодія з батьками. Тож вихователі:

- поінформують вас про те, що заклад дошкільної освіти продовжує / відновлює свою роботу та планує організувати освітній процес у змішаному форматі;
- повідомлять і обґрунтують важливість забезпечення безперервності освітнього процесу для дітей старшого дошкільного віку;
- пояснять, у чому буде полягати ваша допомога в організації освітнього процесу у змішаному форматі, окреслять основні очікування;
- попросять визначитися з готовністю включитися в цей процес, враховуючи необхідність забезпечити для дитини пристрій (смартфон / планшет / комп'ютер) та інтернет;
- пояснять, що обов'язково проведуть підготовчу роботу (навчитеся користуватися різними програмами, сервісами, платформами).

Вам обов'язково дадуть час на роздуми та ухвалення рішення. Знайте, ви маєте можливість під час індивідуальної консультації отримати більше інформації про бачення (очікування) того, як буде організовано освітній процес; про важливість здобуття дитиною 6-го та 7-го років життя дошкільної освіти; про очікуваний результат, зокрема про розуміння готовності до навчання дитини в першому класі Нової української школи.

Ваша участь у підготовці до навчального року, активність, позиція, готовність співпрацювати будуть підґрунтям і допомогою для педагогів під час організації освітнього процесу у змішаному форматі. Вихователю групи та педагогічному колективу закладу дошкільної освіти дуже важливо заручитися вашою підтримкою.

Поради

- 1.** Не хвилюйтеся, ніхто не вимагатиме від вас педагогічної майстерності на рівні «майстер», «гуру», «зразок для наслідування». Вихователь розраховує на те, що ви допомагатимете дитині (організаційно, технічно, практично) виконувати те, що зазвичай діти роблять у дитячому садку. Кількість таких активностей буде залежати від можливості взаємодіяти вихователю з дітьми очно. Це можуть бути зустрічі як у закладі дошкільної освіти, так і в тимчасово облаштованих для цього місцях (приміщення шкіл, бібліотек, центрів позашкільної роботи, дитячі точки «Спільно» та ін.).
- 2.** Під час організації освітнього процесу у змішаному форматі багато зовнішніх обставин (тих, які не залежать від вас особисто і не залежать від вихователя) можуть непередбачено завадити здійснити заплановане. Зберігайте спокій. Ставтеся до подібних обставин із розумінням. Підтримуйте вихователя й дитину. Для цього достатньо знайти справу на заміну тій, яку не можна зробити.
- 3.** Вихователь — ваш наставник. Звертайтеся до нього (передусім до нього) з усіма запитаннями, що у вас виникають стосовно освітнього процесу та розвитку дитини. Якщо вихователь не знає відповіді, він обов'язково підкаже, до кого можна звернутися або де шукати потрібну інформацію, послугу, консультацію чи допомогу.

Вихователям знадобиться ваша згода на використання фото- і відеоматеріалів за участю дитини, щоб підготувати виставки дитячих робіт, відеоогляди, презентації, а також звітні матеріали, які опублікують на сайті закладу освіти, сторінці групи в соціальній мережі тощо.

Для швидкої й ефективної дистанційної (віддаленої) комунікації вихователів і батьків зазвичай створюють чат у месенджерах та/або соціальних мережах. Радимо вам зважати на універсальні правила для конструктивного спілкування в батьківських чатах (спільнотах).

Універсальні правила для спілкування з іншими батьками в чаті

1. Обліковий запис учасника чату обов'язково повинен містити ім'я та прізвище.
2. Чат призначений для робочого спілкування батьків і педагогів, тому сторонню інформацію (вітання зі святами; рекламу будь-чого; неперевірену інформацію й чутки про дітей, родину і педагогів) публікувати в ньому недоречно.
3. Публікувати в чаті можна корисну для всіх інформацію.
4. Особисті питання писати на приватну сторінку учасників чату.
5. Бути ввічливими до всіх учасників чату. Не критикувати чужі думки, публікувати власну думку, яка відрізняється.
6. Поважати учасників чату, не писати багато під час обговорення питань. Не писати в чат раніше 8:00 та пізніше 21:00 години.
7. Відповіді на опитування з конкретними пропозиціями й згоду достатньо позначати вподобайкою біля повідомлення, не писати «Ок» або «Згоден(-а)».
8. Стежити, щоб повідомлення були написані грамотно та відповідали соціальним і моральним нормам.
9. Можна ділитися власним досвідом (що вдалося зробити якнайкраще, було особливо цікаво дитині).
10. Підтримувати конструктивний і позитивний настрій серед батьків групи.

Безпечне використання ІКТ в освітньому процесі у змішаному форматі

У сучасних умовах є вимушена потреба використовувати інформаційно-комунікаційні (ІКТ) і цифрові технології для продовження надання безперервної освіти дитини дошкільного віку під час дистанційного та змішаного формату освітнього процесу в умовах воєнного стану (у разі призупинення очної форми організації освітнього процесу в ЗДО у зв'язку з окупацією територій, на яких розташовані ЗДО, і руйнуванням інфраструктури або будівлі ЗДО, а також у випадках переміщення дитини з родиною або особами, що їх замінюють, у безпечні регіони України та за кордон тощо).

Відповідно до варіативного складника Стандарту дошкільної освіти України у дітей старшого дошкільного віку потрібно формувати інформаційно-комунікаційні навички. Це можна робити й удома. Тож завдання батьків — створити умови для безпечного використання ІКТ та захисту дітей від можливого негативного впливу.

Інформаційна безпека дитини — це, передусім, стан захищеності дітей, за якого відсутній ризик, пов'язаний із заподіянням інформацією, зокрема поширюваної в інтернеті, шкоди їхньому здоров'ю, фізичному, психічному, духовному й моральному розвитку. Таку захищеність дитині повинні забезпечити насамперед держава, а також сім'я і заклад дошкільної освіти як перші та найважливіші інститути соціалізації.

Сформувати інформаційно-комунікаційні навички в дитини у сучасних умовах допоможе:

- відповідальне й помірне використання комп'ютера в освітньому процесі як сучасного засобу діяльності дитини старшого дошкільного віку;

- добір і створення ігрових та пізнавальних програм, сприятливих для навчання дитини, вміння свідомо обирати спосіб дії, спрямований на розв'язання завдання;
- ознайомлення дитини з можливостями використання цифрових технологій під час проведення занять у змішаній формі освітнього процесу в закладі дошкільної освіти;
- створення сприятливих умов для формування цифрової компетентності;
- пояснення дитині правил поведінки за комп'ютером, роз'яснення про безпеку й правила поводження в інтернеті.

Крім того, батьки зобов'язані простежити за дотриманням гігієнічних вимог, коли дитина сидить за комп'ютером (смартфоном) та має доступ до інтернету.

До таких вимог належать:

- час, тривалість користування, поза, постава дитини, відстань між очима та екраном пристрою, кут нахилу екрана;
- освітлення, температура та провітрюваність приміщення;
- відповідність технічних характеристик пристроїв (роздільна здатність екрану, яскравість, гучність) віку дитини.

Батька мають завжди бути поруч із дитиною і проконтролювати умови безпеки життєдіяльності під час користування гаджетом: дроти, подовжувачі, струм, наявність поблизу предметів, що швидко нагріваються чи перегріваються, легкозаймистих речовин і матеріалів, відкритого вогню, рідких речовин, що можуть випадково розлитися.

Алгоритм спільних дій дорослих для організації освітнього процесу у змішаному форматі

У змішаному форматі організація спільних дій між вихователями та батьками є циклом педагогічної взаємодії. Головна мета такої взаємодії полягає у спільному визначенні маршруту освітнього процесу з дитиною в закладі дошкільної освіти та вдома. Для дитини освітній процес не переривається, а дорослі спільно планують, хто та що робить з дитиною.

Новим для батьків у такому форматі освіти є те, що вони також стають педагогами для своєї дитини: планують разом з вихователями активності, проводять їх вдома. Важливий складник циклу педагогічної взаємодії — обмін інформацією між дорослими: які активності вдалося організувати та провести, як почувалася дитина, наскільки вона була зацікавлена тим чи тим видом діяльності, завданням. Досвід такої злагодженої взаємодії між дорослими підвищить ефективність освітнього процесу для дитини загалом, поєднає освітній процес для дитини в закладі та вдома в одне ціле.

Зусилля дорослих — як вихователя, так і батьків — спрямовані на створення освітнього простору, в якому дитина збагачує досвід оволодіння та прояву власної активності через різні види діяльності. Спільні зусилля дорослих спрямовані на збільшення / укріплення довіри та соціальних зв'язків між педагогами та батьками вихованців, між дітьми, між дітьми та дорослими. Розширення досвіду взаємодії дитини зі світом, від найближчого родинного оточення до середовища дитячого садка, від вулиці, міста, рідного краю до уявлень про планету, — щоденна практика збагачення освітнього простору, в якому дитина проявляє свою активність і самореалізацію. Тобто ми розглядаємо освітній процес в закладах освіти та освітній процес у родині як єдиний процес, в якому збагачується досвід спілкування з дорослими та однолітками, досвід пізнання світу, досвід творчої самореалізації.

На етапі дошкільного дитинства фізичний, емоційний, інтелектуальний, вольовий розвиток дитини активно формується

в різних специфічно дитячих видах діяльності. Серед них найважливішими є: ігрова, пізнавально-дослідницька, господарсько-побутова (самообслуговування, праця в природі, праця в побуті), рухова та здоров'язбережувальна (культурно-гігієнічні процедури та загартування, спорт), мистецька (образотворча, зокрема малювання, ліплення, конструювання, аплікація), музична (співи, гра на музичних інструментах, танці / хореографія) і, звичайно, комунікативна (спілкування з однолітками та дорослими).

У педагогічній взаємодії між вихователем і батьками потрібно визначити, які активності більш доречно проводити вихователю з дітьми в закладі дошкільної освіти, а які вдома. Наприклад, у дитячому садку важливими для дітей є досвід спілкування з однолітками, організація пізнавально-дослідницької, мовленнєвої, музичної діяльності з фахівцем-педагогом. Доречними та корисними для дитини в умовах сімейної / домашньої освіти будуть господарсько-побутові справи, малювання, співи, практики збереження здоров'я тощо.

Модель циклу педагогічної взаємодії дорослих з дитиною у змішаному форматі освітнього процесу передбачає **чотири взаємопов'язані розвивальні ситуації** (блоки), які потребують визначення змісту та способу / методу дій як для педагога, так і для батьків:

- вихователь — дитина, коли педагог виконує функції вихователя дітей;
- вихователь — батьки, коли педагог виконує функції вихователя-методиста для дорослих (батьків вихованців);
- батьки — дитина, коли батьки виконують функції педагога;
- батьки — вихователь, коли дорослі, виконуючи педагогічні функції, обмінюються конструктивним досвідом організації освіти дітей, визначають проблемні питання, знаходять спільні ефективні рішення.

Як показує практика, послідовність створення розвивальних ситуацій у загальному безперервному освітньому процесі змішаного навчання може бути іншою:

- вихователь — батьки, коли педагог виконує функції вихователя-методиста для дорослих (батьків вихованців)

і визначає стратегію, мету, завдання спільних дій освітньої роботи на період циклу педагогічної взаємодії дорослих;

- вихователь — дитина, коли педагог виконує функції вихователя дітей і реалізує свій план проведення освітньої роботи в закладі дошкільної освіти;
- батьки — дитина, коли батьки виконують функції педагога, організовуючи освітній процес у родинному колі;
- батьки — вихователь, коли дорослі, виконуючи педагогічні функції, обмінюються конструктивним досвідом організації освіти дітей, визначають проблемні питання, знаходять спільні ефективні рішення, планують наступний тематичний етап спільної роботи з дітьми.

Алгоритм побудови освітнього процесу у змішаному форматі

1. Початок теми. Ознайомлення всіх дорослих, причетних до комунікації з дітьми, з освітньою ідеєю, метою та з критеріями оцінювання освітніх змін, які проявляються через активність дитини у спілкуванні з оточенням та в діяльності. Вихователь для батьків є вихователем-методистом, консультантом. Вихователь виконує функції мотиватора, комунікатора, навігатора загального освітнього руху кожної дитини.

2. Освітній процес з дітьми в закладі освіти (очна зустріч педагога з дітьми). Взаємодія вихователя з дітьми.

3. Освітня взаємодія педагога з батьками (за необхідності індивідуальне консультування). Вихователь виконує функції вихователя-методиста для батьків.

4. Освітній процес вдома. Батьки виконують функції вихователя.

5. Продовження опрацювання теми. Почергова скоординована освітня взаємодія дорослих з дитиною (в закладі та в умовах сімейного виховання).

У змішаному форматі організації освітнього процесу дорослим (вихователю і батькам) важливо обмінюватися інформацією щодо особливостей перебігу освітнього процесу та освітніх досягнень дитини. Зокрема, це може бути така інформація: вдалося чи ні виконати завдання, рівень складності завдання, чи потребувала дитина допомоги дорослого (усних підказок, зразка, використання техніки «рука в руці» тощо), технічні можливості виконання завдання (доступність обладнання, матеріалів тощо), емоційний відгук дитини щодо отриманого результату та ін.

Орієнтовний зміст освітнього процесу у змішаному форматі

Головна ідея організації освітнього процесу у змішаному форматі (передусім йдеться про роботу з дітьми шостого та сьомого років життя) полягає в забезпеченні безперервності освітнього процесу для дітей, який за об'єктивних обставин не можна здійснювати в звичному форматі. Визначимо основні пріоритети в організації освітнього процесу в умовах змішаного формату.

Незалежно від умов, у яких відбувається освітній процес, він має забезпечувати ефективне й радісне проживання дитиною своїх зростаючих можливостей у різних видах діяльності, адже саме це допоможе їй набути всіх необхідних для подальшої освіти життєвих компетентностей.

Сучасний освітній процес має бути не спрощеним, однолінійним, а множинним, багатовимірним, привчати дітей ухвалювати рішення та ефективно діяти в умовах швидкозмінного життя.

Освітня діяльність у різних формах і проявах має бути осмисленою дітьми (з розумінням того, що і для чого я роблю). Тому не слід розглядати дітей об'єктами педагогічного впливу. Особливу увагу дорослі мають приділити мотивуванню, цілеспрямованості дітей як партнерів у спільно розподіленій діяльності. Педагог і батьки мають виховувати дитину, спираючись на гідність і повагу, а не лише на покірність і тиск.

Враховуючи, що складні сучасні обставини суспільного життя утруднюють процес формування навичок взаємодії з однолітками, дорослі мають зробити все для підтримки стосунків дітей у співбуттєвому просторі як важливому чиннику їх соціалізації. Вихователь має створювати умови та різні формати об'єднання дітей для спільних дій.

Освітній процес має надавати дошкільникам можливість набувати безцінний розвивальний досвід участі в різних видах діяльності з урахуванням власних інтересів, здібностей і талантів та здатності швидко переключатися з одного виду на інший. Визначаючи завдання будь-якої діяльності, необхідно спрямовувати зусилля

не стільки на накопичення та запам'ятовування інформації, скільки на здатність до аналізу й розуміння одержаної інформації та на формування вмій використовувати знання в різних ситуаціях.

Отже, закономірно виникають такі запитання: Як здійснити освітній процес у змішаному форматі? Які форми роботи брати за основу? Що можна доручити батькам у реалізації освітніх завдань? Завжди значно легше діяти, коли є певний орієнтир (зразок), на основі якого можна розгорнути, урізноманітнити, розширити, поглибити свою роботу. Саме тому ми розробили орієнтовний зміст освітнього процесу у змішаному форматі.

Ми уявили та сформулювали такі умови:

- заклад дошкільної освіти не може працювати у штатному режимі;
- є потреба організувати освітній процес у змішаному форматі;
- підготовчі етапи проведено;
- є можливість працювати з дітьми два-три дні на тиждень очно та два-три дні віддалено.

Планування підготовлено за тематичним принципом.

Запропоновані теми універсальні, сформульовані так, щоб їхній узагальнений зміст охоплював різні сторони розвитку, освіти та виховання дитини дошкільного віку. Це дає змогу забезпечити реалізацію принципу інтеграції змісту дошкільної освіти. Крім того, універсальна тематика орієнтовного плану роботи дає змогу вихователю легко «прив'язати» його до власного плану роботи (підготовленого відповідно до обраної ЗДО комплексної освітньої програми), повністю чи частково використовуючи подані пропозиції.

Орієнтовний зміст представлено шістьма темами, кожна з яких має шість підтем (складників), що з урахуванням адаптаційного періоду відповідає тривалості навчального року для дітей старшого дошкільного віку.

Навчальний рік розпочинається з адаптаційно-діагностичного періоду. У старших групах закладів дошкільної освіти рекомендовано відводити на цей період не менше двох

тижнів. Це час для того, щоб діти оговталися, призвичаїлися до ритму, режиму та правил роботи в групі після літнього оздоровлювального періоду.

За потреби тривалість адаптаційно-діагностичного періоду може бути подовжено до чотирьох тижнів.

Для організації освітнього процесу у змішаному форматі виконайте додаткові завдання.

- 1.** Ознайомтеся з платформами та програмами (ІКТ), що обрали вихователі для віддаленої взаємодії.
- 2.** Опрацюйте додаткові джерела інформації про використання обраних ІКТ.
- 3.** Вивчіть правила спілкування під час віддаленої взаємодії.
- 4.** Протестуйте разом з дитиною обрані платформи для віддаленої взаємодії. Зробити це необхідно кілька разів для злагодженості дій.
- 5.** Вивчіть спільний алгоритм дій на випадок сигналу повітряної тривоги під час роботи онлайн (прямий ефір у завчасно визначений день і час).

Розглянемо роботу з дітьми за темами. До кожної з них подано ідею, що висвітлює її головну думку, спрямування; пояснює смислове навантаження всієї подальшої освітньої роботи. Складники теми висвітлюють логіку послідовного опрацювання теми.

Опрацьовувати теми можна в іншій послідовності.

Тривалість опрацювання теми: 6 складників (підтем) = 6 тижнів.

Враховуючи наведений вище темпоритм зустрічей з дітьми, до кожної підтеми подано дві-три активності. Ці активності (вправи, ігри, завдання, заняття, полілоги, проблемні ситуації, художньо-творчі завдання тощо) є основою для інтеграції інших видів діяльності дитини. Керує цим процесом вихователь.

Далі подано методичні поради, які стосуються конкретних форм і методів роботи з дітьми в умовах сімейного виховання. Щоб реалізувати кожну тему / підтему, вихователь продумає роботу з дітьми у форматі живого спілкування і взаємодії в закладі дошкільної освіти (або іншому місці очних зустрічей з дітьми), а до того ж за допомогою консультацій, дидактичних матеріалів і конкретних рекомендацій готує батьків, як продовжити реалізувати тему в родинному колі.

Поради — це узагальнені акцент-ідеї, які можна наповнити смислами залежно від власного досвіду, рівня підготовленості дітей з урахуванням їхніх інтересів і можливостей. Орієнтуйтеся на вказівки вихователя.

Тема «Правила в нашому житті»

Ідея. Правило — вимога виконувати певні умови (норма поведінки) для всіх учасників якої-небудь дії, за виконання якої передбачено заохочення, а за невиконання — покарання. Важливо зрозуміти та засвоїти поняття «можна», «не можна», «треба». Якщо правила працюють (їх дотримуються всі), відчуваєшся комфортно.

Складник 1. Правила безпеки

Активності в родині:

- мовленнєва вправа «Продовж речення»;
- практика «Безпечні речі»;
- перегляд м/ф «Зайчикова хатка».

Поради

Мовленнєва вправа «Продовж речення» дає змогу закріпити уявлення про суть і значення правил безпечної поведінки. Варіанти початку речень: «Не можна відчиняти двері...», «Якщо не вмієш плавати...», «Коли переходиш через дорогу...», «Якщо їсти немиті фрукти та овочі...». Добре, якщо дитина зможе продовжити кілька речень. Якщо дитині складно зробити це, подайте власний приклад. За необхідності можна уточнювати, коментувати вислови дитини.

Практика «Безпечні речі». Попросіть дитину роззирнутися навколо, наприклад, на кухні і назвати речі, які можуть бути небезпечними

(сірники, плита, праска, розетка, вхідні двері тощо). Попросіть пояснити, чому ця річ може бути небезпечною та про що слід пам'ятати, щоб не наразитися на небезпеку.

Перегляд м/ф «Зайчикова хатка» разом з дитиною та обговорення наслідків порушення правил безпеки. Попросіть назвати першопричину всіх бід зайчика (довірився лисиці, пустив незнайомку в дім). Повправляйтеся з дитиною в умінні відмовляти в небезпечній ситуації; змодельуйте ситуацію «незнайомиць біля дверей» або «повідомлення 103 про серцевий напад у бабусі».

Складник 2. Головні правила родини

Активності в родині:

- практика «Складання правил родини»;
- робота за схемою «Що чие і що де» (про сімейні права й обов'язки);
- відверта розмова «Три “ніколи”».

Поради

Практика «Складання правил родини». Складіть кілька основних правил родини (що неприпустимо за жодних умов і що є обов'язковим у будь-якому випадку). Вони полегшать взаємодію з дитиною, особливо якщо їх виконуватимуть усі в родині. Сформульовані правила можна, наприклад, написати чи намалювати на аркуші паперу й повісити на видному місці.

Робота за схемою «Що чие і що де». Запропонуйте дитині на аркуші паперу під літерами М (мама), Т (тато) та інших членів родини зобразити чи записати словами ті речі, що належать особисто їм. Зверніть увагу дитини, що в помешканні значно більше речей, якими можуть користуватися всі. Запропонуйте відмітити стрілками, де місце для цих речей, які з них можна брати лише після дозволу власника і чому.

Складник 3. Правила на заняттях

Активності в родині:

- слуховий диктант «Правила важливі»;
- моделювання ситуацій «Добре і погано».

Поради

Слуховий диктант «Правила важливі» можна проводити в будь-який спосіб — малювати на аркуші паперу олівцями, викладати на кухонній дошці квасолинами чи горошинами. Попередньо підготуйте на окремому аркуші схему розташування знаків (кружків, трикутників, ромбів тощо) чи дрібних предметів, які ви будете використовувати для цієї вправи. Попросіть дитину уважно слухати ваші вказівки й робити відмітки на папері чи дошці саме так, як ви сказали. Головне, щоб дитина усвідомила, що вона має виконувати правила. Відтак разом з дитиною звірте результат з вашою схемою. Потім можете помінятися місцями з дитиною: вона підготує схему, а ви виконаєте слуховий диктант.

Моделювання ситуацій «Добре і погано». Налаштуйте дитину на програвання уявних ситуацій: опишіть ситуацію і запропонуйте дитині пояснити, якими можуть бути її дії, або дати оцінку діям іншої людини. Обговоріть. Можливі варіанти ситуацій: 1) хтось агресивно вимагає іграшку дитини; 2) в автобусі дитина хоче сісти, але поряд стоїть літня людина; 3) у дитини є цукерки, але вона не хоче пригощати ними своїх друзів.

Складник 4. Гра за правилами

Активності в родині:

- читання з обговоренням оповідання Н. Гавриш «Я хочу»;
- музична розминка «Повтори ритм за мною».

Поради

Читання з обговоренням оповідання Н. Гавриш «Я хочу» (на с. 51). Читання текстів має особливе виховне значення. Прочитайте дитині оповідання про вередуна, який вимагав терміново звільнити для нього гойдалку, на якій гойдалася дівчинка, бо він так хоче. Розпитайте дитину, чому не всі бажання можуть і повинні виконуватися; чому правило «Дочекайся своєї черги» — важливе на ігровому майданчику.

Музична розминка «Повтори ритм за мною». Нагадайте дитині, що правило — це певна вимога до дій. Знайдіть будь-який відеозапис виступу оркестру, де кожен грає не те, що хоче, а за певними вимогами, за нотами, інакше музики не вийде. Запропонуйте повторити за вами

ритм певної мелодії (відбивати ритм можна долонями або обрати будь-які шумові інструменти — палички, ложки, виделки, кришки тощо). Відтак попросіть дитину задавати вам ритм, який ви маєте повторити.

Складник 5. Правила за столом

Активності в родині:

- ігрова вправа «Я — дорослий, ти — малий»;
- практика «Збираємося в гості».

Поради

Ігрова вправа «Я — дорослий, ти — малий». Запропонуйте дитині ігрову ситуацію, у якій вона буде дорослою, а ви — дитиною, яка не знає, для чого потрібні столові прибори, і не вміє поводитися за столом. Попросіть дитину пояснити, чому саме так варто діяти.

Практика «Збираємося в гості». Попросіть дитину назвати хоча б три «не можна» стосовно поведінки за столом, коли ти в гостях. Навчайте дитину, що їжу із загальної тарілки потрібно класти на свою, брати з кошика шматочок хліба, користуватися серветкою тощо; за столом потрібно звертатися до дорослих по допомогу.

Складник 6. Правила поведінки в громадських місцях

Активності в родині:

- практика «Поведінка в громадських місцях»;
- метод самооцінювання «Драбинка».

Поради

Практика «Поведінка в громадських місцях». Коли з дитиною перебуваєте в громадських місцях (у магазині, на ігровому майданчику, в парку, музеї тощо), поспостерігайте разом за поведінкою людей; обговоріть, що можна робити, а що ні. Подякуйте дитині, що вона дотримується правил поведінки в громадських місцях.

Метод самооцінювання «Драбинка». Запитайте дитину, чи вважає вона себе культурною людиною, яка поважає спільні правила. Запропонуйте дитині оцінити себе за допомогою сходинок драбинки (5—7), визначити своє місце на одній зі сходинок:

найвища — я так роблю завжди, найнижча — я ще так не роблю. Варіанти відповідей: 1) я поступаюся місцем у транспорті літній людині; 2) я переходжу вулицю лише на переході; 3) я намагаюся говорити тихо й не привертати до себе уваги інших людей у громадських місцях; 4) я дотримуюсь своєї черги, коли граю з друзями.

Тема «Я серед людей: вчимося спілкуватися»

Ідея. Спілкування і взаємодія — обмін інформацією в будь-якій формі під час спільних дій. Важливо навчитися спілкуватися дружньо. У кожного свій характер, настрої і вподобання. Спілкуватися — означає ділитися (подіями, настроєм, новинами), діяти разом (гуляти, грати, подорожувати, навчатися), приймати та підтримувати.

Складник 1. Люди: близькі, знайомі і незнайомі

Активності в родині:

- проєктивна вправа «Моя сім'я»;
- моделювання «Мій рід»;
- інтерактивна гра «Сім'я — рідня — рід» (створення фотоколажу).

Поради

Проєктивна вправа «Моя сім'я». Перед тим, як запропонувати дитині намалювати портрет сім'ї, розгляньте сімейні фото, знайдіть спільні / відмінні риси всіх членів родини, специфічне в кожного. Дозвольте дитині обирати: малювати спільний портрет чи портрет кожного члена родини. Спонукайте дитину коментувати свій малюнок.

Моделювання «Мій рід» — спільна діяльність. Спочатку розгляньте фотографії, коротко розкажіть про історію фото, про тих, хто зображений. Запропонуйте спільно виготовити родинне дерево або багатоповерховий будинок, наклеївши фото членів родини. Підсумуйте, що пишаєтеся вашим славним родом.

Складник 2. Відносини з дорослими (повинен — повинні)

Активності в родині:

- прослуховування аудіоказки «Дякую — найважливіше слово»;
- практика «Готуємо обід разом»;
- розвага «Концерт для рідних».

Поради

Прослуховування аудіоказки [«Дякую — найважливіше слово»](#).

Під час прослуховування наголосіть, що, спілкуючись з людьми, потрібно щиро дякувати за допомогу, підтримку, участь. Кожну з частин історії про головного персонажа можна обговорювати, зупиняючи запис. Переконайтеся, що дитина усвідомила, про що йдеться.

Практика «Готуємо обід разом». Запропонуйте дитині разом приготувати обід для сім'ї. Доручіть їй нескладну роботу: почистити овочі, пересипати крупу, накрити на стіл. Обов'язково подякуйте за допомогу, наголосіть, як приємно діяти разом.

Розвага «Концерт для рідних». Запропонуйте дитині зробити приємний сюрприз для рідних, зокрема підготувати концерт. Добре, якщо буде можливість залучити до підготовки й участі інших дітей чи членів родини. Попередньо обговоріть, якими можуть бути виступи (співи, танок, фокус, декламування), порадьтеся, як оформити «сцену». Дуже важливо, щоб реакція «глядачів» була щирою і зацікавленою.

Складник 3. Взаємини з однолітками: як навчитися домовлятися

Активності в родині:

- перегляд м/ф «Курча в клітиночку» з обговоренням;
- гра «Подарунки для тебе і мене».

Поради

Перегляд [м/ф «Курча в клітиночку»](#) з обговоренням. Під час перегляду намагайтеся пояснити дитині, що бути несхожим

на інших — це нормально. Щоб подружитися, треба шукати схожість з іншими. Відтак запитайте дитину, що їй подобається у її друзях.

Гра «Подарунки для тебе і мене». Запропонуйте дитині: «Уяви, якби була така можливість, що б ти подарував(-ла) мамі, щоб вона зраділа»; «Що, крім іграшок, могло б стати для тебе подарунком?». Можливі інші варіанти (для друга, батьків). Вчіть дитину, що потрібно говорити, коли вручаєш подарунок.

Складник 4. Кожна дія має наслідки

Активності в родині:

- експериментування «Солоний розчин»;
- рефлексивна вправа «Не хочу, але повинен».

Поради

Експериментування «Солоний розчин» (сіль із розчину не дістати). Спочатку розкажіть дитині, що іноді люди ображають одне одного грубими словами чи діями, а потім вибаченням намагаються все виправити. Запропонуйте дитині розчинити сіль у воді, спробувати розчин на смак. Зауважте, що така солонина на смак і образа. Потім запропонуйте поміркувати, чи можна дістати сіль з води, щоб вона стала такою, як раніше. Наголосіть, що потрібно добирати слова й діяти, так, щоб не образити когось.

Рефлексивна вправа «Не хочу, але повинен». Проведіть цю вправу після будь-якої ситуації, яка вимагала вольових зусиль дитини (не хоче складати іграшки, але перемогла себе; не хоче ділитися іграшкою, але вчинила правильно; не хоче читати, але прочитала). Попросіть дитину проговорити, чому спочатку не було бажання діяти і чому, на думку дитини, важливо перемогти своє небажання.

Складник 5. Брати чи віддавати

Активності в родині:

- мовленнєва вправа «Як ввічливо просити й відмовляти»;
- рухлива гра з м'ячем.

Поради

Мовленнєва вправа «Як ввічливо просити й відмовляти».

Наголосіть, що люди часто обмінюються чимось: діляться тим, що мають, дарують або приймають подарунки. Треба вміти робити це ввічливо. Запропонуйте потренуватися. Наголосіть, що просити треба лагідним голосом, дивлячись людині у вічі, говорити ввічливі слова. Потім опишіть ситуацію, коли треба попросити про допомогу (зібрати іграшки, зашнурувати взуття, дістати щось з полиці тощо), запропонуйте щось попросити. Аналогічно вчіть, як категорично чи м'яко відмовляти, якщо треба сказати «Ні!». Пригадайте приклади з власного досвіду, коли вам потрібно було просити чи відмовляти, і як у цьому допомогла ввічливість.

Рухлива гра з м'ячем. Домовтеся з дитиною по черзі кидати м'яч, промовляючи «Брати — давати». Попросіть показати жестами рук значення цих слів (мені — від мене). Запитайте, що ще можна брати чи віддавати.

Складник 6. Мова жестів

Активності в родині:

- комунікативна вправа «Зрозумій мене»;
- гра «За склом»;
- мовленнєва вправа «Передай повідомлення».

Поради

Комунікативна вправа «Зрозумій мене». Передусім наголосіть, що є чимало людей, які від природи позбавлені можливості говорити і роблять це за допомогою жестів. Запропонуйте дитині спробувати зрозуміти за жестами деякі висловлювання. Варіанти: «Дай мені», «Не треба», «Дякую», «Мені страшно», «Треба йти праворуч, а потім повернути наліво». Обговоріть враження від вправи.

Гра «За склом» (жестове мовлення). По черзі виконуйте ролі дзеркала й людини, яка в нього дивиться. Спочатку людина має жестами показати свій настрій (дуже радіє), стан (болить ніжка, вкусив комар), намір (приміряє одяг). Дзеркало має розповісти про те, що побачило.

Мовленнєва вправа «Передай повідомлення». Вправу можна виконувати на вулиці, майданчику чи вдома. Запропонуйте дитині певний час спілкуватися з членами родини тільки за допомогою жестів. Озвучуйте повідомлення, висловлене жестами. Вкінці обміняйтеся враженнями, чи допомагають жести словам.

Тема «Дружній світ»

Ідея. Дружба — безкорисливі відносини між людьми, дружба заснована на довірі, щирості, взаємних симпатіях, спільних інтересах і захопленнях. Найголовніше в дружбі — це взаємодопомога. Друг завжди прийде на допомогу та ніколи не підведе. Схожість. Прихильність. Дружнє ставлення. Довіра до світу. Навколо нас багато цікавого й незвіданого.

Складник 1. Дружба в природі

Активності в родині:

- екскурсія з організованим спостереженням;
- мовленнєва вправа «Відповідай швидко, хто з ким дружить»;
- імітаційна вправа «Відгадай, кого зображую».

Поради

Екскурсія з організованим спостереженням. Організуйте екскурсію в зоопарк, парк чи природничий музей, щоб поспостерігати з дитиною за життям тварин. Спонукайте дитину коментувати все, що вона бачить. Поговоріть про умови життя, друзів і ворогів тварини чи рослини, за якими спостерігали.

Мовленнєва вправа «Відповідай швидко, хто з ким дружить». Вправу можна проводити, використовуючи картинки, ілюстрації з книжок чи словесно. Називайте по черзі тварин, просіть дитину назвати тих, хто дружній до них у природі. За бажанням обміняйтеся ролями з дитиною.

Імітаційна вправа «Відгадай, кого зображую». По черзі загадуйте одне одному загадки, імітуючи рухами, жестами, голосом ту чи ту тварину.

Складник 2. Дружба в історіях з книжок

Активності в родині:

- мовленнєва вправа «Розкажи»;
- малювання ілюстрацій до історії Бенджі Девіса «Мій друг кит».

Поради

Мовленнєва вправа «Розкажи». Зауважте, що в книжках багато історій про дружні стосунки людей і світу природи. Розкажіть хоча б одну таку історію, про яку ви читали чи дивилися мультфільм. Спонукайте дитину переповісти таку історію, допомагайте за потреби. Наприкінці наголосіть, яке бажане для спілкування дружнє ставлення.

Малювання ілюстрацій до історії Бенджі Девіса «Мій друг кит». Після читання історії про дружбу хлопчика, який жив на березі океану, з китеням запропонуйте дитині намалювати будь-який фрагмент з цієї історії. Долучіться до роботи і намалюйте свій улюблений момент. Попросіть дитину прокоментувати свій малюнок.

Складник 3. Закони дружби

Активності в родині:

- практика «Плетіння коси з мотузок»;
- відверта розмова «Що означає вміти дружити»;
- прослуховування пісні про дружбу «Знають всі, коли є друг...» з підспівуванням.

Поради

Практика «Плетіння коси з мотузок». До цієї веселої ігрової вправи можна залучити всіх членів родини. Ключова дія — сплести косу з мотузок (стрічок, шнурків тощо) так, щоб кожную мотузку за край тримала одна особа. Отже, щоб заплести мотузки в косу, учасники мають рухатися, змінюючи своє місце. Наприкінці обміняйтеся враженнями: вийде лише в тих, хто налаштований дружньо.

Відверта розмова «Що означає вміти дружити». Переконайтеся, що дитина налаштована на серйозну розмову. Попросіть назвати своїх

друзів, запитайте, як саме дружать діти. Розкажіть свою історію дружби в дитинстві чи в дорослому віці.

Прослуховування пісеньки про дружбу «Знають всі, коли є друг...». Пісеньку за бажанням прослухайте кілька разів, запропонуйте дитині підспівувати. Можете знайти іншу пісню, якщо дитині ця пісня не сподобалася.

Складник 4. Мої друзі

Активності в родині:

- гра «Мікрофон» (розмова про друзів);
- гра «Подарунок для друга».

Поради

Гра «Мікрофон» (розмова про друзів). Дітям подобається вживатися в ролі, тож запропонуйте дитині виступити в ролі тележурналіста й розповісти про когось із своїх друзів (описати його, в які спільні ігри граються). Можна записати виступ на камеру, а потім переглянути запис разом з дитиною.

Гра «Подарунок для друга». Підготуйте для гри художні матеріали. Зауважте, що дарувати подарунки друзям і рідним так само приємно, як і отримувати їх. Розпитайте, для кого дитина хотіла б створити подарунок, які матеріалами обере. Підкажіть за потреби, як спланувати роботу, і надихайте дитину зробити найкращий подарунок. Продумайте разом, якими словами можна супроводити дарунок.

Складник 5. Допмагаю. Підтримую. Дбаю

Активності в родині:

- практика «Допомога» (складання речей, прибирання);
- мовленнєва вправа «Якщо...».

Поради

Практика «Допомога» (складання речей, прибирання). Попросіть дитину допомогти вам поприбирати. Обговоріть завдання, які треба виконати, покажіть, як би ви хотіли, щоб дитина діяла.

Зауважте, що її допомога важлива. Підкреслюйте, як приємно, коли в домі чисто завдяки дружній праці.

Мовленнєва вправа «Якщо...». Вправу можна виконувати навіть під час поїздки чи прогулянки. Починайте фразу і просіть дитину продовжувати речення. Варіанти: «Якщо йде дощ, треба...», «Якщо твій друг забув парасольку, то...», «Якщо літня людина несе важку сумку, треба...», «Якщо матуся повернулася додому втомленою, то...».

Складник 6. Діємо разом

Активності в родині:

- ігрова вправа «Складаємо букет»;
- практика «Скоро буде свято: прикрашаємо свій дім».

Поради

Ігрова вправа «Складаємо букет». Ця вправа допоможе поліпшити настрій. Букет можна скласти з різних матеріалів і речей: з ложок або виделок; рушників, паперових хустинок, шнурків і навіть подушок. Дайте можливість дитині проявити креативність. Творіть разом, а потім помилуйтеся результатом.

Практика «Скоро буде свято: прикрашаємо свій дім» — це спільна діяльність, у якій спочатку всі разом обмірковують святковий дизайн, а потім діють разом, допомагаючи одне одному. Прикрашати дім можна кілька днів. Головне — підтримувати позитивну мотивацію дитини до спільного процесу і час від часу милуватися проміжним і кінцевим результатом.

Тема «Хочу бути...»

Ідея. Людина має навчитися бути корисною для суспільства, у якому вона живе. У світі багато різних професій. Змалку мріяти, ким хочеш стати. Професія і робота. Знання й уміння. Здібності. Талант. Хочу. Можу. Буду.

Складник 1. Професії рятувальників

Активності в родині:

- мовленнєве ігрове завдання «Пригадай, що знаєш про...»;
- творча вправа «Покажи, хто так робить»;
- завдання до сюжетних і предметних малюнків та коректурної таблиці на тему «Професії».

Поради

Мовленнєве ігрове завдання «Пригадай, що знаєш про...». Запитайте, чи знає дитина, кого називають рятувальниками, і в яких ситуаціях без них не обійтись. Позмагайтеся, хто назве більше фактів про професії рятувальників. Розкажіть про рятувальників на воді, у горах, у надзвичайних ситуаціях (війна, руйнування будівель). Розгляньте фото з тваринами-рятувальниками.

Завдання до сюжетних і предметних малюнків на тему «Професії». Покажіть дитині малюнки, на яких зображено рятувальників. Називайте, хто зображений, що робить, яке знаряддя використовує для порятунку. Спонукайте дитину коментувати відповіді. Можливі запитання й завдання: «Назви і покажи того, кого називаємо рятувальником», «Того, хто гасить пожежу», «Того, хто рятує людей у горах», «Транспорт рятувального призначення», «Що захищає від отруєного повітря»; «Поясни: поводир — це той, хто..», «Протигаз — це те, що...», «Пожежа починається, коли вогонь...», «Поміркуй, чому пожежна машина завжди червоного кольору», «Чому рятувальний жилет у літаку і на кораблі завжди яскраво-жовтого кольору», «Назви тварин, які можуть бути рятувальниками».

Складник 2. Майстри смакоти

Активності в родині:

- практика «Готуємо разом»;
- сімейне відвідування кав'ярні зі спостереженням за роботою працівників;
- мовленнєва вправа «Склади речення».

Поради

Практика «Готуємо разом». Запитайте в дитини, чому кухарів називають майстрами смаку; у чому відмінність кухаря і матері, яка готує вдома страви; що повинен знати і вміти справжній кухар. Запропонуйте дитині щось приготувати власноруч лише за вашими підказками. Запитайте, яку страву дитина готова приготувати (бутерброд, напій, салат). Нагадайте, що страва має бути не лише смачною, а й приємною на вигляд.

Сімейне відвідування кав'ярні зі спостереженням за роботою працівників. Спостерігаючи за роботою працівників, зверніть увагу дитини на те, що робить кожен з них, відзначте моменти, які ускладнюють роботу кожного. Спонукайте дитину подякувати за роботу працівникам.

Мовленнєва вправа «Склади речення». Запропонуйте дитині скласти речення із запропонованих слів. Наприклад, чашка, кава, тістечко, гості, стіл. Потім запропонуйте скласти речення про професію кухаря чи кондитера, орієнтуючись лише на одне слово (наприклад, цукор чи ложка). Покажіть, що варіантів речень із цим словом може бути безліч. Дайте можливість дитині побути вашим «екзаменатором».

Складник 3. Робота піклуватися

Активності в родині:

- мовленнєва ігрова вправа «Одного разу»;
- рольова гра (за інтересом дитини).

Поради

Мовленнєва ігрова вправа «Одного разу». Спитайте дитину, чи розуміє вона значення слова «піклування», хто про кого піклується в родині, в дитячому садку, в лікарні тощо. Запропонуйте пригадати й розповісти історію про піклування. Можете почати з власного досвіду. Зверніть увагу на те, що історія має починатися зі слів «Одного разу...» і називати місце, де все відбувалося, людей, які і про яких піклувалися. Запитайте, чому маленькі діти і літні люди частіше потребують піклування.

Рольова гра (за інтересом дитини). Запитайте дитину, чи готова вона піклуватися про своїх рідних чи знайомих. Пограйте в гру «Сім'я» чи «Лікарня», «Політ у літаку» (стюардеса піклується про пасажирів) тощо. Наприкінці розпитайте, як дитина почувалася в ролі того, хто піклується, чи може вона оцінити цю роботу як важливу і таку, що заслуговує на подяку.

Складник 4. Професії, що допомагають прикрашати світ

Активності в родині:

- мовленнєва гра «Кому що треба для роботи»;
- практика «Створюємо святкове вбрання».

Поради

Мовленнєва гра «Кому що треба для роботи». Визначте разом з дитиною, які з професій допомагають прикрашати світ (художник, дизайнер одягу і приміщень, архітектор, музикант, садівник, лісник тощо). Запитайте, чи можна сказати, що двірник також прикрашає світ. Потім називайте інструменти та матеріали для роботи, а дитина має відгадати, кому це потрібно. Відтак поміняйтеся ролями. Варіант: музичні інструменти, ноти, диригент; лопатка, розсада, цибулинки, граблі, лійка; голка, нитки, тканини, ґудзики, фасони.

Практика «Створюємо святкове вбрання». Пригадайте разом з дитиною, коли доречно одягати ошатне вбрання. Розгляньте разом святковий одяг, запитайте, що саме в ньому дитині подобається найбільше. Прикрасьте одяг рідних — доберіть аксесуари за кольором, формою, відповідно до розміру й взуття: краватку, хусточку, біжутерію, головний убір, сумку. Якщо дитині цікаво, запропонуйте разом зробити картонні фігурки й елементи святкового одягу до них. Другий варіант — малювати різні фасони одягу.

Складник 5. Здібності й таланти

Активності в родині:

- розмова про професії батьків;

- проєктивна діяльність «Моя майбутня професія»;
- відверта розмова «Ким бути».

Поради

Розмова про професії батьків. Запропонуйте дитині пограти в журналіста, покажіть, як можна зробити запис відео на камеру телефона, допоможіть сформулювати запитання про освіту й професію. Потім перегляньте разом відеозапис, прокоментуйте його за необхідності.

Проєктивна діяльність «Моя майбутня професія». Попросіть дитину намалювати образ своєї майбутньої професії й прокоментувати малюнок. Порадьте зобразити також необхідні для майбутньої професії інструменти чи обладнання.

Відверта розмова «Ким бути?». Переконайтеся, що дитина налаштована на серйозну розмову. Наголосіть, що кожна людина повинна обрати собі професію, яка приносить б задоволення, прибуток і була б корисною для суспільства. Підкажіть, що людина обирає професію, враховуючи свої інтереси й уміння. Наголосіть, що кожна професія має переваги й труднощі. Запропонуйте дитині поміркувати вголос, яку професію вона хоче мати в майбутньому.

Складник 6. Науковці й дослідники

Активності в родині:

- практика «Вчимося демонструвати фокуси»;
- розглядання з обговоренням енциклопедії про видатних науковців України й світу.

Поради

Практика «Вчимося демонструвати фокуси». Наголосіть, що фокусом називають майстерний трюк, для якого потрібні спритність і проворність. Покажіть найпростіші фокуси, які дитина зможе повторити, потренуйтеся виконувати їх і здивуйте рідних. Розкажіть про найвідоміших фокусників світу, використовуючи інформаційні джерела.

Розглядання з обговоренням енциклопедії про видатних науковців України й світу. Якщо не маєте енциклопедій вдома, можна

показати Вікіпедію, щоб ознайомити дитину з кількома всесвітньо відомими дослідниками й науковцями України (Борис Патон, Микола Амосов) та світу (Александр Белл — винайшов телефон; Ілон Маск — створює програмне забезпечення для комп'ютера). Наголосіть на надважливій ролі науки: без наукових дослідів не було б розвитку і прогресу людства.

Тема «Здоровим бути здорово»

Ідея. Здоров'я — стан живого організму, за якого всі органи здатні добре виконувати своє призначення. Важливе і неістотне. Ніколи і завжди: правила здорового способу життя. Можливо і реально: факти про фізичні можливості людини. Закономірність і випадковість: причини і наслідки наших дій для здоров'я. Здоров'я природи (сталий розвиток).

Складник 1. Повітря для життя

Активності в родині:

- малювання вітру різної сили «Вітер добрий і злий»;
- прогулянки на свіжому повітрі.

Поради

Малювання вітру різної сили «Вітер добрий і злий» (вітерець, буран, завірюха, ураган, бриз тощо). Спочатку поясніть, що повітря невидиме, можемо бачити лише його потік, вітер може бути дуже сильним і небезпечним; розкажіть про наслідки сильного вітру. Запропонуйте намалювати різні вітряні потоки. Намалюйте табличку на аркуші паперу й попросіть дитину намалювати в кожній чарунці різні вітряні потоки, потім порівняти їх. За потреби можете допомогти дитині виконати завдання. Якщо виникнуть труднощі, запропонуйте переглянути фото і відео відповідного виду вітрового потоку, щоб дитина потім змогла його відтворити самостійно.

Прогулянка на свіжому повітрі. Поспостерігайте за вітром: дме чи ні, як сильно, як назвати цей вітер, чи може він бути небезпечним чи корисним — для чого, кого. Не обмежуйтеся однією прогулянкою.

Складник 2. Чиста вода

Активності в родині:

- перегляд м/ф «Капітошка»;
- практика «Бережімо воду».
- прослуховування п'єси «Весна» А. Вівальді з одночасним малюванням весняної води.

Поради

Перегляд м/ф «Капітошка» допоможе дитині побачити найменшу часточку водного потоку — крапельку, замислитися про роль води для природи і людей. Запропонуйте намалювати крапельку і позначити такими значками всі місця в домі, де є вода і де її використовують (крани, ваза, чайник, посудомийна й пральна машини, живі рослини тощо).

Практика «Бережімо воду». Нагадайте дитині про два основні способи збереження води: робити тоненьку цівку при користуванні й закручувати кран, коли вода не потрібна. Розкажіть про те, як і чому родина прагне зберігати воду, скільки платить за воду.

Складник 3. Корисна й шкідлива їжа

Активності в родині:

- дидактична гра «Хто де живе і чим харчується»;
- гра «Відгадай загадки».

Поради

Дидактична гра «Хто де живе і чим харчується». Гру можна проводити, використовуючи предметні картинки або розповідь. Гравці можуть також малювати запитання і відповіді на своїх аркушах. По черзі ви називаєте тварину, а дитина малює чи показує на картинках, розказує, де тваринка мешкає і чим харчується.

Гра «Відгадай загадки». Спочатку обговоріть з дитиною, яку їжу вважають корисною, а яку шкідливою. Для гри заготуйте паперові картки та олівці. З одного боку картки гравець малює корисний

продукт (фрукт, овоч, каша тощо), відтак перевертає картку й описує зображення. Якщо інший гравець відгадає загадку, він перевертає картку й забирає її собі.

Складник 4. Чистота й здоров'я

Активності в родині:

- читання казки Г. Бойка «Бруднуля» з подальшим обговоренням;
- практика «Велике прибирання» за участю дитини;
- дослід «Розглядання пилу й бруду за допомогою оптичних приладів».

Поради

Читання казки Г. Бойка «Бруднуля» (на с. 52). Казка про дівчинку-бруднулю має виховну роль. Прочитавши казку, попросіть дитину прокоментувати, які дії дівчинки шкодять її здоров'ю. Запропонуйте дитині переконати бруднулю, що гігієна важлива для здоров'я.

Дослід «Розглядання пилу й бруду за допомогою оптичних приладів». Розгляньте часточки пилу й бруду під лупою чи іншим оптичним приладом. Частки пилу краще видно в потоці світла. Часточки бруду покладіть на білий аркуш паперу.

Складник 5. Рухи для життя

Активності в родині:

- завдання для дитини — придумати вправи з м'ячем;
- тренувальні вправи на спортивному майданчику «Будемо здорові»;
- музично-танцювальна вправа «Повтори рухи за зразком» (схематичні картинки).

Поради

Тренувальні вправи на спортивному майданчику «Будемо здорові». Спочатку наголосіть, що рухи мають надзвичайне значення для життя і здоров'я, тож необхідно щодня виконувати їх. Мотивуйте дитину придумати вправи з м'ячем для однієї або

для двох осіб. Зробіть вправи, які придумали.

Музично-танцювальна вправа «Повтори рухи за зразком». Оберіть будь-яку мелодію на свій смак. Запросіть дитину потанцювати, повторюючи за вами елементарні рухи. Можна записати на відео танцювальну розминку, а потім разом передивитися запис.

Складник 6. Здорові думки й здорові навички

Активності в родині:

- мовленнєва гра «Що для чого»;
- відверта розмова «Що таке позитивні думки. Чому вони важливі»;
- практика «Написання листа підтримки пораненому бійцю чи хворій дитині».

Поради

Мовленнєва гра «Що для чого». Разом з дитиною складіть карту-схему «Що потрібно для здоров'я». Схематично намалюйте окремі речі (зубна щітка, мило, м'яч, море, спорт тощо), спонукайте дитину коментувати, як названі речі сприяють здоров'ю.

Відверта розмова «Що таке позитивні думки. Чому вони важливі». Що таке позитивні думки, дитині варто пояснити, зіставляючи їх з негативними думками (+ «Я зможу, у мене вийде» і – «У мене нічого не виходить»). Запропонуйте дитині простежити за своїм тілом (що відбувається з плечима, спиною, головою, руками), коли вона впевнено промовляє позитивне висловлювання і коли негативне. Вправляйте переформулювати негативні висловлювання на позитивні.

Практика «Написання листа підтримки пораненому бійцю чи хворій дитині». Запропонуйте дитині долучитися до доброї справи й написати листа з малюнками для людини, яка потребує підтримки. Добре, якщо ви допоможете дитині надіслати листа до адресата, допоможете емоційно прожити почуття задоволення від зробленої доброї справи.

Тема «Я дослідник: спостерігаємо, мислимо критично, досліджуємо, експериментуємо»

Ідея. Дослідження — це пошук нових знань або систематичне розслідування, щоб з'ясувати факти. Як ми пізнаємо світ. Що здається, а що насправді. Докази й переконання. Якщо (причина — наслідок). Частина й ціле. Думаю — знаю — припускаю — стверджую. Відкриття.

Складник 1. Припущення, передбачення

Активності в родині:

- експериментування «Чи можуть вуха бачити»;
- експериментування «Чим і на чому можна малювати»;
- ігрова вправа «Малюємо носом».

Поради

Експериментування «Чи можуть вуха бачити». Почніть саме з цього запитання й запропонуйте дитині перевірити, чи може так бути. Зав'яжіть дитині очі хусткою і попросіть назвати, що ви робите (варіанти: стукаєте виделкою по тарілці, зіжмакуєте папірець, котите по підлозі машинку, скребете ложкою по каструлі тощо). Насамкінець попросіть дитину зробити висновок.

Експериментування «Чим і на чому можна малювати». Почніть із цього запитання. Якщо дитина відчуває труднощі, підкажіть: чим можна малювати на березі моря, в кімнаті, на папері; на кухні; у ванній кімнаті. Після висловлених припущень запропонуйте дитині перевірити їх практично. Після дослідів зробіть висновок, яким засобам малювання дитина надає перевагу.

Ігрова вправа «Малюємо носом». Цю веселу вправу можна виконувати будь-де. Запропонуйте спочатку намалювати геометричні фігури (коло, квадрат, ромб), а потім прості зображення — дім, кульку на ниточці, сонечко.

Складник 2. Спостереження

Активності в родині:

- лексична вправа «Розвідники» (багатозначні слова);
- спостереження з обговоренням: для кого «Дерево як житло, їжа, сховище, цінність».

Поради

Лексична вправа «Розвідники» (багатозначні слова). Зверніть увагу дитини на те, що деякі слова можуть однаково звучати, але називати різні речі. Наведіть приклади. Попросіть дитину знайти в будинку те, що називають словом «ручка», «ніжка», «спинка». Скажіть, що такі слова називають багатозначними.

Спостереження з обговоренням: для кого «Дерево як житло, їжа, сховище, цінність». Проведіть спостереження біля великого дерева. Не поспішайте, дайте дитині поміркувати, хто може жити в дереві, на дереві, під деревом; хто може вживати листя, плоди, кору, стовбур дерева як їжу; як люди можуть використовувати дерево для потреб життя. Після спостереження запропонуйте дитині замалювати все, що ви разом спостерігали.

Складник 3. Вимірювання

Активності в родині:

- читання вірша Л. Повх «Ой, не жарти» з обговоренням і малюванням;
- гра з м'ячем «Відповідай швидко».

Поради

Читання вірша Л. Повх «Ой, не жарти» (на с. 51) з обговоренням і малюванням має допомогти дитині усвідомити, що розмір має значення: кожен персонаж по-особливому почувався на вулиці, коли випав сніг. Попросіть дитину показати на собі, як вимірював сніг кожен персонаж, пояснити, чому саме так.

Гра з м'ячем «Відповідай швидко». Головне — тримати ритм. Слова, що стимулюють швидко називати слова-відповіді, можуть стосуватися будь-якої теми (імена, назви кольорів, геометричні

фігури, слова на певний звук тощо). Дитина має сказати слово, поки летить м'яч.

Складник 4. Порівняння

Активності в родині:

- ігрова вправа «Три слова про головне» на основі вірша Г. Бойка «Зайчик»;
- проєктивна гра «Чарівні фігури» (художньо-творча діяльність).

Поради

Ігрова вправа «Три слова про головне» на основі вірша Г. Бойка «Зайчик» (на с. 51). Ця вправа навчить дитину виділяти найважливіші ознаки з-поміж усіх, наприклад, заєць — довгі вуха, коротких хвіст, швидко бігає. Можете використати й інші приклади: кіт, змія, дуб тощо.

Проєктивна гра «Чарівні фігури» (художньо-творча діяльність). Накресліть на аркуші паперу таблицю. У чарунках розмістіть геометричні фігури (коло, квадрат, ромб, прямокутник, овал) і запропонуйте дитині перетворити ці фігури на різні предмети. Після того як дитина виконає завдання, ви можете озвучити власні пропозиції.

Складник 5. Запитання

Активності в родині:

- мовленнєва вправа «Запитай мене про щось»;
- ігрова вправа «Загадки» (розмірковування);
- гра-ланцюжок запитань і припущень «Якщо».

Поради

Мовленнєва вправа «Запитай мене про щось». Ставити запитання й відповідати на різні види запитань — надзвичайно важливі вміння. Щоб полегшити завдання для дитини, скористайтеся питальними словами: Що? Хто? Чому? Коли? Де? Як? Запитання можна ставити про картину (репродукцію художньої картини чи

сюжетну дидактичну картину) або будь-яку життєву ситуацію.

Гра-ланцюжок запитань і припущень «Якщо». Гра передбачає обмін репліками, коли один починає, інший продовжує. Кожне наступне речення повинно починатися з попереднього, витікати з нього. Наприклад, «Якщо на небі хмари, то... може піти дощ. Якщо піде дощ, то... треба взяти парасольку. Якщо маєш парасольку, то...залишишся сухим. Якщо ти сухий, то...».

Складник 6. Досліди

Активності в родині:

- моделювання проблемної ситуації «Впертий Мишко»;
- дидактична гра «Так, тому що...».

Поради

Моделювання проблемної ситуації «Впертий Мишко». Розіграйте сцену про хлопчика Мишка, якого рідні вмовляють не йти грати у футбол у нових штанах, а переодягнутися в спортивні, але впертий Мишко нікого не хоче слухати. Запропонуйте дитині послідовно виконувати ролі родичів (матусі, бабці, батька, брата, дідуся) і намагатися переконати Мишка. По завершенню запитайте дитину, хто був переконливішим, від чийого імені їй було приємніше говорити.

Дидактична гра «Так, тому що...» (на основі дослідів з різними видами рідини). Оберіть для дослідів різні рідини: томатний сік, воду, олію, чай. Запропонуйте дитині назвати якості та перевірити властивості кожної рідини: тече, розтікається, висихає (під дією фену). Перебіг і результати досліду зафіксуйте на папері. Ваша зацікавленість мотивуватиме дитину довести досліди до кінця й зробити висновки.

Літературні тексти до орієнтовного змісту освітнього процесу у змішаному форматі

Я так хочу

Наталя Гавриш

У скверіку на гойдалці жінка гойдала свого синочка. Той весело підлітав вгору, а потім з гиканням летів униз.

Аж раптом до гойдалки підійшов сердитий хлопчик зі своєю мамою і став голосно кричати, плакати, вимагаючи, щоб йому негайно звільнили місце. Він не хотів чекати ні хвилини. Голосив на весь сквер.

Хлопчик, який гойдався, посмутнів, тихенько встав і пішов геть. Уже за кілька хвилин він весело грався з мамою та маленькою дівчинкою у м'яча. А наш крикун замовк, посопів, погойдався трохи і, зіскачивши з гойдалки, пішов шукати загублену радість.

Адже не важливо, яка в тебе іграшка. Важливо, чи вмієш ти отримувати задоволення від гри нею, чи вмієш не віднімати, а давати радість собі й іншим.

Ой, не жарти...

Лідія Повх

Ой, не жарти, не сміх —
Уночі випав сніг.
Вийшов рано в двір Гусак,
Міряв сніг і так і сяк.
І поважно мовив він:
— Випав сніг до колін.
Качка снігом побрела:
— Ках! Тут буде до крила!
Як поміряв Горобець
По двору з кінця в кінець
Із підстрибом — гоп та гоп!
Каже: «Сніг — по самий дзьоб!»

Зайчик

Грицько Бойко

Довгі вуха,
Куций хвіст.
Невеличкий
Сам на зріст.
На городі
Побував —
Нам капусту
Попсував.
Довгі ноги
Скік та скік!
Ми — погнались,
Він — утік!

Бруднуля

Грицько Бойко

Шапочка у глині,
Сажа на коліні,
Пальчики зелені,
Плаття у смажені.
У смажені навіть ніс,
На щоках сліди від сліз.
Умивалась нашвидку:
Бруд увесь — на рушнику.
Отака Ганнуля,
Дівчинка-бруднуля.

Мама доню одягла,
В коси бантик заплела.
Відійшла лиш мама —
Бантик під ногами.
Отака Ганнуля,
Дівчинка-бруднуля.

За обідом прямо
Влізла в суп руками.
Надкусила пиріжок
І поклала в фартушок.
Стала руки витирать —
На скатерці пальці знать.
Отака Ганнуля,
Дівчинка-бруднуля.

На машину, на візок
Сиплють хлопчики пісок.
А вона піском мерцій
Наповня беретик свій.
Буде гарна гірка, —
Та берету — гірко...
Отака Ганнуля,
Дівчинка-бруднуля.

Ось трима вона в руці
Кольорові олівці.
І уже біля вікна
Розмальована стіна.
А до столу сіла —

Отака Ганнуля,
Дівчинка-бруднуля.
Ранком вона встала —
Постіль не прибрала.
І надула губки:
— Нащо чистить зубки? —
Розлила чорнило.
Отака Ганнуля,
Дівчинка-бруднуля.

В пальтечку своїм новім
Вийшла вона з дому,
А вернулася у дім
Ніби у старому.
— З гірки я спускалась!
На пальті каталась!
Отака Ганнуля,
Дівчинка-бруднуля.

Спать вона лягала —
Не помила ніжки.
Плаття і панчішки
Кинула під ліжко.
Отака Ганнуля,
Дівчинка-бруднуля.

Після дощину в дворі
Любо гратись дівторі.
Всі такі гарненькі,
Всі такі чистенькі.
Тільки — де Ганнуля,
Дівчинка-бруднуля?

Вся замурзана, брудна,
Неохайна дуже, —
Подивіться: ось вона
Влізла у калюжу.
Як у вашім дитсадку
Ви зустрінете таку, —
То скажіть їй хором:
— Сором! Сором! Сором!

Післямова

Пошук рішень для організації безперервного освітнього процесу у змішаному форматі для дітей дошкільного віку актуалізував і висвітлив важливі питання сімейної / домашньої освіти. Вони потребують подальшого аналізу та усвідомлення важливості сімейних традицій виховання дітей, цілеспрямованої зміни або їх поширення в сучасних умовах життя родини. Практика дошкільної освіти в Україні має глибокі традиції взаємодії педагогів з батьками вихованців. Реалізація проєкту «Забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах кризи в Україні» спрямовує увагу психолого-педагогічної громади на освітні функції батьків, збільшення питомої ваги сімейної / домашньої освіти дітей в освітньому просторі дошкільної галузі.

Підкреслимо перші важливі висновки.

Освітні завдання розвитку, навчання та виховання дитини реалізуються через практику спільно розподіленої активності в різних видах діяльності всіх учасників освітнього процесу.

Самобутність дошкільної освіти дітей зберігається як в інституційних формах (заклади освіти, центри розвитку дитини, групи в закладі загальної середньої освіти), так і в сімейній / домашній формі. Освіта дітей дошкільного віку має свою специфіку: вона здійснюється у співпраці дорослого з дитиною через реалізацію провідної для дошкільника ігрової діяльності та інших специфічно дитячих видів діяльності, передбачає організацію освітнього процесу в груповій, підгруповій та індивідуальній формах, спрямована на всебічний розвиток дитини (фізичний, емоційно-вольовий, пізнавальний, соціальний, духовний).

Розвивальна діяльність в освітньому процесі зумовлена певним змістом і спрямована на досягнення задуманих (омріяних, створених) ідеї чи наміру, що веде до розширення життєвих компетентностей, формування нових чи закріплення набутих раніше вмій і навичок. Компетентність як освітній результат демонструє певний рівень розвиненості, навченості та вихованості дитини дошкільного віку, виступає чинником сформованості життєвої компетентності в різних ситуаціях взаємодії з природним

і соціальним оточенням (дорослі та однолітки, природа, техніка, мистецтво). Компетентність як освітній результат передбачає утворення необхідних якостей в єдності емоційно-ціннісного відношення до предметного, природного, технічного, мистецького та соціального світу, відповідних знань і спроможності дитини застосовувати набуті знання на практиці.

Якість освітнього результату залежить не лише від зовнішніх чинників педагогічного впливу, а й від розвитку наскрізних умінь особистості, які потрібні для будь-якої діяльності, зокрема: навички командної роботи; вміння проявляти творчість та ініціативність; здатність керувати емоціями; вміння висловлювати та обґрунтовувати власну думку; здатність критично мислити, ухвалювати рішення; вміння розв'язувати проблемні ситуації та завдання.

Спільні позиції дорослих, що регулюють освітній процес у закладі та сімейній / домашній освіті, свідчать про поступальний розвиток дошкільної галузі України в умовах кризи, а також відповідність розвитку дошкільної освіти світовим тенденціям.

Серед важливих світових освітніх тенденцій — сімейна / домашня освіта в неформальних умовах. Екскурсії, прогулянки, виконання домашніх справ чи спортивні вправління є для дитини навчальними, розвивальними. І особливо це стосується освітнього процесу в родинному колі. Завдання дорослих — допомогти дитині опанувати нові знання. Саме це і є результатом освіти для дитини: вміння бачити цікаве, особливе, знаходити причинно-наслідкові зв'язки; висловлювати власну думку, спираючись на спостереження, робити умовиводи. В освіті сучасною мовою це називається «кросовер навчанням», коли освітнє завдання та освітня програма пов'язуються з важливими для людини чи суспільства проблемами.

Переваги навчання в неформальних умовах:

- навчання дитини збагачується досвідом з реального життя;
- дитина вчиться ставити запитання, формулювати мету та шукати способи її втілення;
- у дитини збільшується мотивація проявляти себе.

Важливою характеристикою сімейної / домашньої освіти в сучасних умовах є також контекстне навчання. Це відоме для практиків дошкільної освіти тематичне об'єднання завдань, форм роботи, різних видів діяльності в колі однієї теми. Навчання через контекст — практика, яка тісно пов'язана з неформальним навчанням. Потрібно практикувати максимально різні завдання, види діяльності, зберігаючи загальний контекст — тематичне об'єднання всіх освітніх практик. Це дає дітям можливість повторювати та постійно вправлятися на етапі формування необхідних навичок. Цей підхід може бути корисним у багатьох освітніх напрямках при ознайомленні дітей з природою, технікою, мистецтвом тощо.

Так само важливими для сімейної / домашньої освіти дітей дошкільного віку є мовленнєвий супровід та аргументація. Діти можуть удосконалити своє розуміння будь-якого предмета, коли аргументуватимуть певну позицію. Ця навичка знадобиться кожній людині в різних життєвих ситуаціях. Вчіть дитину будувати та використовувати необхідні висловлювання, адекватні різним ситуаціям взаємодії з іншою людиною. Словесні формули етикету, здатність сформулювати запитання, зустрічне запитання, сумнів, пояснення, аргументацію, розповідь, висновок, вдячність, запрошення будуть у пригоді кожній людині. Використовуйте вправи з аргументації в добре відомих темах. Нехай навичка мовленнєвого вираження власної думки й навичка створення ланцюжка аргументації та побудови пояснень стане звичкою.

Ці стратегії освітньої практики в сімейній / домашній освіті з дітьми надихнуть вас на творчі досягнення. Почніть щоденну практику освітнього розвитку дитини. Ви побачите, як це вплине на освітній процес і прояв активності кожного учасника. Сучасна освітня практика зорієнтована на творчу самореалізацію кожного, тобто на особистісний розвиток дитини, батьків, педагога. Ви маєте можливість наповнити життя дитини найважливішим змістом і навичками. Вміння не орієнтуватися на винагороду, керувати своїми емоціями та поведінкою, проявляти усвідомлену активність лежать в основі особистісного розвитку дитини.

Корисні посилання

1. Розділ на сайті МОН [Сучасне дошкілля під крилами захисту](#)
2. Пам'ятка для батьків [«Діти. Інтернет. Мобільний зв'язок»](#)
3. Порадник для батьків [«Подбайте про безпеку дитини»](#)
4. Телеграм-канал для батьків [«Взаємодія: щоденні кроки до спільної радості»](#)
5. [НУМО: платформа розвитку дошкільнят](#)

ВГО «Асоціація працівників
дошкільної освіти»

2023